

УДК 378

Жерновникова О. А., Ван Цзін І

ФОРМУВАННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми виховного впливу музичного мистецтва на формування особистості майбутнього педагога. Автором зазначено, що розвиток майбутнього педагога, становлення його як особистості – кардинальна для вищої школи проблема. Музичне мистецтво має невичерпний потенціал впливу на внутрішній світ особистості майбутнього педагога, воно є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню й самовираженню особистості, формуванню її світогляду, про що неодноразово наголошували письменники, композитори, педагоги, психологи, мистецтвознавці, учені різних галузей. Музичне мистецтво має значний виховний потенціал, використання якого сприяє формуванню особистості майбутнього педагога.

Ключові слова: майбутній педагог, ВНЗ, музичне мистецтво, вплив, формування та становлення особистості.

У сучасній системі освіти й виховання важливе місце займає мистецтво, яке є невід'ємною складовою людської діяльності та формування духовної культури. За допомогою мистецтва пізнається й оцінюється дійсність, поширюються філософські, політичні, етичні та інші ідеї, розвиваються творчі можливості людей, розкривається, узагальнюється, систематизується та передається історично складений досвід ставлення людини до дійсності.

Музичне мистецтво, як один із видів мистецтва, є засобом пізнання навколишнього світу й формування особистості. За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрої і думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню та самовираженню особистості, формуванню її світогляду.

Наукові дослідження свідчать, що позитивні емоції, захоплення улюбленою справою, цікаве дозвілля є основою формування й розвитку особистості (праці з історії розвитку педагогіки, що дотичні й до музичної педагогіки: Л. Березівська, О. Михайличенко, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, Т. Танько та інші; дослідження функціонування та розвитку педагогічних систем: В. Беспалько, М. Запрудський, О. Кобернік, Н. Кузьміна, Г. Щекатунова та інші; психологічні теорії діяльності й розвитку особистості: Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, В. Моляко, С. Рубінштейн; ідеї українських педагогів-музикантів В. Верховинця, М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка; концепції музичної освіти Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Д. Кабалевського і підходи до формування музичної культури молодших школярів: Е. Абдуллін, Л. Горюнова, Н. Гузій, Л. Масол, О. Ростовський, Л. Хлебникова, Л. Школяр та інші).

Ретроспективний аналіз розвитку зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки свідчить, що ідея формування музичної культури особистості як чинника формування та становлення особистості є результатом тривалих пошуків, що ведуть відлік від часів античності.

Упродовж історії спостерігалися різні підходи до розуміння ролі музики у вихованні особистості: від ідеалу музично освіченої людини у Стародавній Греції – до заперечення загальної музичної освіти окремими представниками експериментальної педагогіки на початку ХХ ст.

У вітчизняній музичній освіті ідея формування музичної культури особистості пройшла шлях від накопичення досвіду народної педагогіки та фольклорних традицій музичного виховання особистості до розбудови основ музичного навчання (М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий, В. Верховинець та ін.) й визнання музичної культури особистості важливим орієнтиром музичної педагогіки (Д. Кабалевський,

О. Ростовський та інші).

Проте попри посилену увагу науковців до цієї проблеми формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва не отримало належного опрацювання в аспекті нашого дослідження.

Метою статті є історичний аналіз впливу музичного мистецтва на розвиток, формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва.

Мистецтво – найважливіший засіб залучення особистості до загальнолюдських духовних цінностей через власний внутрішній досвід, через особисте емоційне переживання. Природно й ненав'язливо контекст культури людських взаємин виражає та формує ставлення людини до всіх явищ буття й до самої себе.

Музика в цьому сенсі виконує особливу роль як мистецтво, яке безпосередньо впливає на чуттєву сферу особистості. Відсутність реальних зорових чинників, безпосередньо пов'язаних з музичним змістом, зумовлює силу її емоційно-чуттєвого впливу.

На думку Г. Шевченка, специфічність естетичного, зокрема музичного виховання, полягає в тому, що воно формує розуміння краси, витонченість, загостреність світосприйняття, духовні потреби й інтереси, емоційно-естетичне ставлення до дійсності та мистецтва, розвиває творчі здібності [7].

Освітнє мистецьке середовище спонукає до творчого самовираження, створює можливості творчої співпраці між педагогами і студентами, представниками різних видів мистецтва. Воно формує відповідні уміння, які дозволяють передавати власні знання, цінності, емоції та розуміти інших суб'єктів творчого середовища [9].

З найдавніших часів музично-естетичному вихованню надавалося величезне значення. Існували спеціальні мусикійські школи, завданням яких було суто естетичне виховання молодшого покоління. До програми цих шкіл входило обов'язкове навчання музики, а з IV століття до нашої ери – й образотворчого мистецтва.

Надаючи неабиякого значення музиці як засобу морального виховання, греки розробили вчення про етос – теорію етичного впливу на людину музичних ладів, ритмів та інструментів.

Найважливіше положення грецької естетичної педагогіки – думка про те, що моральна поведінка людини й навіть благополуччя держави визначається музикою. На думку грецького філософа Платона, могутність і сила держави прямо залежать від того, яка музика, у яких ладах і ритмах у ній звучить. Для держави, як уважав Платон, немає гіршого засобу руйнації моралі, ніж відхід від скромної та сором'язливої музики.

Музика слугує своєрідною «гімнастиком душі», здатною стати вирішальним чинником у формуванні характеру особистості, а відтак й у формуванні моралі суспільства.

Видатний представник філософської та естетично-педагогічної думки епохи античності – Аристотель, розробивши цілісну систему музично-естетичного виховання особистості, особливу увагу приділяв музиці, висунувши своєрідне обґрунтування морального впливу музики на психіку людини. Аристотель першим з античних філософів і педагогів підкреслив необхідність практичної музичної діяльності в процесі навчання.

В епоху античності вперше було розроблено основні поняття музичної теорії; намічено критерії художньої змістовності музичних творів; музичне виховання стало розумітися як один із найбільш важливих чинників становлення й розвитку особистості; досліджено сутність музичного етносу [3].

У натурфілософії Китаю, яка представлена літературним пам'ятником «Люйші чуньцю» (III століття до н.е.), музика розглядалась як символ порядку й цивілізації. За допомогою музики досягалася гармонія в енергіях двох видів – «янь» та «їнь», усувався хаос й відновлювався космічний та суспільний порядок. У давньому Китаї музика була

одним із найважливіших елементів виховання і входила до переліку наук, обов'язкових для вивчання.

В епоху Відродження музика стала невід'ємною частиною щоденного людського побуту. У європейських містах чи не в кожній заможній родині можна було знайти якийсь із музичних інструментів – гітару, лютню чи клавесин, верджинал, клавикорд.

Середньовічними теоретиками музика розумілася не як мистецтво, а передусім як наука. Відомо, що музика входила до семи «вільних наук-мистецтв», де розглядалася як одна з областей математичних знань поряд із арифметикою, геометрією, астрономією й розумілася як наука про числа [4].

Століття Просвітництва стало новим етапом в історії розвитку теорії та практики музично-естетичної освіти й виховання. Естетичне виховання сприймалося в епоху Просвітництва як головний засіб установалення «суспільної гармонії». Характерною для епохи Просвітництва стала думка про те, що за допомогою мистецтва й естетичного виховання можна підняти людину до рівня вільної особистості для суспільного, політичного та морального життя [3].

Найбільш яскраву й своєрідну концепцію музично-естетичного виховання розробив Ш. Фур'є. Висунувши ідею цілісного різнобічного виховання, він активно підтримував думку про педагогічне значення задоволення в процесі залучення особистості до мистецтва. Ш. Фур'є розробив систему конкретних заходів з метою музично-естетичного розвитку особистості, запропонувавши програму організації музично-драматичних шкіл та інститутів [3].

У ХХ столітті однією з яскравих концепцій музичної освіти та виховання була концепція німецького філософа та педагога Р. Штайнера. Музичному вихованню дітей учений приділяв особливу увагу. Спів, гра на музичних інструментах, організація класного оркестру й різноманітних ансамблів, евритмія мали наповнювати життя особистості щоденно.

Не можна оминати увагою музично-педагогічні концепції К. Орфа та З. Кодая, які в музичній освіті та вихованні ХХ століття відіграли особливу роль. Ці музичні педагоги вважали, що музичні уявлення, починаючи з елементарного рівня, накопичуються поряд із загальним розвитком особистості, й тому важливо слідкувати за тим, щоб музичний розвиток не відставав від розвитку загального.

Завдання музичної освіти й проблему формування духовних цінностей особистості педагогічна система З. Кодая вирішує через розвиток культури слуху, музичної сприйнятливості, активних співацьких навичок [5].

Автори практично всіх названих концепцій підкреслюють необхідність залучення до музичного мистецтва через активну творчу діяльність. «Діяльнісні» підходи в розвитку музичної культури суспільства закладено також у концепції композитора та музикознавця Б. Асаф'єва, який вважав, що недостатньо лише емоційного сприйняття мистецтва, необхідні вміння й знання – як засіб, як мова розуміння й пізнання мистецтва.

Здібності, необхідні для занять мистецтвом, формуються й розвиваються в процесі художньої діяльності, одночасно розвиваючи й формуючи саму особистість. Б. Асаф'єв розглядав музичне виховання як засіб духовного збагачення. «Музику багато хто слухає, – зазначав Б. Асаф'єв, – а чувають не всі» [1, с. 76]. «Неможливо процес навчання зводити тільки до формування якоїсь абстрактної «духовності», виховуючи неуча й невігласа. Окрім почуттів, необхідно формувати інтелект дитини, учня, підлітка. А для цього через сприйняття, наступну творчу діяльність потрібно підводити майбутніх педагогів до осмислення музичних, а отже життєвих явищ, відображених у мистецтві» [1, с. 82].

Відомий учений В. Бехтерев, досліджуючи психологічні підходи до музичної освіти, розглядав музичну діяльність як надзвичайно важливу умову розвитку особистості, її навичок, звичок, смаків. Розвиток музичного слуху, на його думку, «має відігравати у вихованні не меншу, а швидше більшу роль, ніж живопис, бо музика здатна збуджувати естетичну емоцію» [2, с. 34].

Один із класиків американської теорії естетичного виховання В. Лоуенфельд основною метою виховання засобами мистецтва визначав «встановлення емоційного балансу особистості через терапію мистецтвом». На думку вченого, найбільш раннє застосування «терапії мистецтвом» забезпечує вільний, нічим не обмежений вихід емоційної енергії, що дозволяє особистості стати більш адаптованою до життя [7, с. 43].

На жаль, на сучасному етапі розвитку суспільства вища школа, яка мала б стати центром залучення майбутніх педагогів до мистецтва та з його допомогою систематично розвивати і всебічно виховувати духовні потреби учнів, часто недооцінює його вплив [6].

Можемо зробити висновок про те, що величезний історичний досвід і результати наукових досліджень про вплив музичного мистецтва на формування, розвиток і становлення особистості майбутнього педагога досі не знаходять достатнього застосування в умовах сучасної вищої школи, й відповідно можливості художнього розвитку нових поколінь надовго можуть залишитися на рівні «фізіологічного мінімуму».

Історичний розвиток суспільства показав, що нове міститься в найглибшому минулому, що стоїть біля витоків сучасної цивілізації, тому звернення до досвіду стародавньої Греції та Риму, які створили неперевершені зразки загальнолюдської культури і дали поштовх до подальшого розвитку філософії, залишається актуальним й нині.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці технології формування та становлення особистості майбутнього педагога засобами музичного мистецтва.

Література:

1. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – Л. : Музыка, 1973. – 144 с.
2. Бехтерев В. М. Значение музыки в эстетическом воспитании ребенка с первых дней его детства / В. М. Бехтерев. – М., 1916. – 116 с.
3. Бодина Е. А. История музыкального воспитания школьников : учебное пособие / Е. А. Бодина. – Куйбышев : МГЗПИ, 1989. – 81 с.
4. Музыкальная эстетика западноевропейского Средневековья и Возрождения / под. ред. В. П. Шестакова. – М. : Музыка, 1996. – 574 с.
5. Музыкальное воспитание в Венгрии: Музыкальное воспитание в XX веке // под ред. Л. А. Баренбойма. – М. : Советский композитор, 1983. – 400 с.
6. Плохова М. Г. Развитие системы эстетического воспитания. Очерки по истории школы и педагогической мысли (1961-1981) / М. Г. Плохова. – М. : Педагогика, 1987. – С. 300-301.
7. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе / Г. П. Шевченко. – К. : Радянська школа, 1985. – 87 с.
8. Штайнер Р. Духовное обновление педагогики / Р. Штайнер. – М. : Парсифаль, 1995. – 215 с.
9. Zhernovnykova O. The use of innovative forms in educational activity in training modern teachers in Ukraine and Germany: comparative analysis / O. Zhernovnykova, O. Mishchenko, O. Osova // Journal of Advocacy, Research and Education. – Ghana, 2016. – Vol. 6. – P. 79-87.

Жерновникова О. А., Ван Цзин И

ФОРМИРОВАНИЕ И СТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА СРЕДСТВАМИ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

В статье сделан теоретический анализ проблемы воспитательного воздействия музыкального искусства на формирование личности будущего педагога. Автором отмечено, что развитие будущего педагога, становления его как личности – кардинальная для высшей школы проблема. Музыкальное искусство имеет неисчерпаемый потенциал влияния на внутренний мир личности будущего педагога, оно является своеобразным средством общения, способствует самопознанию и самовыражению личности, формированию его мировоззрения, о чем неоднократно говорили писатели, композиторы, педагоги, психологи, искусствоведы, ученые разных отраслей. Музыкальное искусство имеет огромный воспитательный потенциал,

использование которого способствует формированию личности будущего педагога.

Ключевые слова: будущий педагог, ВУЗ, музыкальное искусство, влияние, формирования и становления личности.

Zhernovnykova O. A., Wang Jingyi

FORMATION AND DEVELOPMENT OF PERSONALITY
OF THE FUTURE PEDAGOGUE BY MUSICAL ARTICLES

The article deals with theoretical analysis of the problem of the educational effect of musical art on the formation of the personality of the future teacher. The author notes that the development of the future teacher, the formation of him as a personality – a cardinal for high school problem. Musical art has inexhaustible potential of influence on the inner world of the personality of the future teacher, it is a kind of communication, contributes to the self-knowledge and self-expression of the individual, the formation of his outlook, as repeatedly emphasized by writers, composers, educators, psychologists, art historians, scientists of various fields. Huge historical experience and the results of scientific research on the influence of musical art on the formation, development and formation of the personality of the future teacher still do not find sufficient use in modern high school and, accordingly, «the possibilities of artistic development of new generations for a long time may remain at the level of» physiological minimum». Historical development of society has shown that the new is in the deepest past, which stands at the origins of modern civilization, and therefore the appeal to the experience of ancient Greece and Rome, which created unsurpassed samples of universal culture and gave impetus to the further development of philosophy, remains relevant nowadays. Musical art has a huge educational potential, the use of which contributes to the formation of the personality of the future teacher.

Key words: future teacher, musical art, influence, formation of personality, formation.

УДК 378.091.12:005.962.131

Кузьменко Ю. В.*

ПІДГОТОВКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ (1950-1980 РР.)

У статті проаналізовано архівні матеріали, що стосуються підготовки науково-педагогічних кадрів через аспірантуру в українських вищих навчальних закладах у 1950-1980 рр. Установлено, що основною формою нарощення наукового потенціалу в досліджуваний період в Україні була аспірантура, оскільки з 1956 по 1988 р. було заборонено підготовку висококваліфікованого наукового персоналу через докторантуру на території всіх радянських республік. Висвітлено низку нормативно-правових документів, у яких окреслено вимоги до навчального процесу аспірантів. Наведено статистичні дані щодо кількості осіб, які навчалися в аспірантурі у 80-х рр. в інститутах Міністерства освіти УРСР.

Ключові слова: аспірантура, наукові кадри, педінститути, кандидати наук, доктори наук.

Сьогодні в контексті інтеграції освітнього простору України в світовий ринок освітніх послуг особливої актуальності набувають питання нарощення наукової еліти. У світлі реформування системи неперервної освіти важливо провести історико-педагогічні дослідження з метою подальшої імплементації позитивного досвіду минулого в сучасний процес модернізації освітньої системи розвитку кадрового наукового потенціалу нашої країни.

Питання підготовки наукових кадрів в Україні, що має історичний ракурс дослідження, розглядалися широким колом вітчизняних науковців. Так, Е. Астахова досліджувала кадровий корпус вищої школи України, І. Козубцов з'ясував тенденції дисертаційних досліджень з розвитку компетентності вченого, О. Котова схарактеризувала розвиток системи підготовки й атестації наукових і науково-

*© Кузьменко Ю. В.